

Samsonowicz, Henryk

"La banca pisana e le origini della banca moderna", Federigo Melis, con introduzione di Luigi de Rosa, a cura di Marco Spallanzani, Firenze 1987 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 79/2, 403-404

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

stawił rozwój samorządu oraz prawa miejskiego w powiązaniu z sytuacją gospodarczo-społeczną Frankfurtu nad Menem w omawianym okresie.

Rozdział I poświęcono poszczególnym zakładom opieki społecznej i szpitalom, zaczynając od szpitala św. Ducha, którego początki sięgają drugiej połowy XIII w. (1267). Na przykładzie tego zakładu autor omówił rolę bractwa szpitalnego i opieki oraz przeanalizował — na ile tylko pozwoliły źródła — uposażenia, w tym także majątek stały w postaci zabudowań szpitalnych. Osobny podrozdział poświęcono środowisku społecznemu tegoż szpitala. Następnie autora interesowało pochodzenie społeczne pacjentów oraz sprawy natury technicznej związane z funkcjonowaniem zakładu. Drugim z omówionych zakładów jest Gutleuthof poświęcony źródłowo po raz pierwszy w r. 1283 a przeznaczony dla trędowatych i obłożnie chorych. Trzecim jest szpital pod wezwaniem Trzech Króli w Sachsenhausen, który w połowie XV w. (1464 r.) połączono ze szpitalem św. Ducha. Następnie autor zajął się przytułkami dla nędzarzy, głównie przytułkiem pod wezwaniem św. Marty oraz domami opieki społecznej, czynnymi tylko w okresie wielkich zaraz i epidemii. Rozdział kończą rozważania na temat fundacji św. Mikołaja, założonej w 1428 r. przez ówczesnego lekarza Jana Wiesebedera, z której kapitału wyplacano biednym jałmużnę.

Rozdział II został poświęcony rozważaniom natury administracyjno-prawnej. Kolejne podrozdziały dotyczą: rady i opiekuna zakładu, mistrza i pisarza, dzierżawców włości ziemskich i Gutleuthofu, personelu pomocniczego, mieszkańców szpitali oraz służby duchownej, nierozłącznie związanej z działalnością zakładów opiekuńczych.

W rozdziale III autor zajął się sprawami gospodarczymi. Na podstawie zachowanych różnych rachunków oraz rejestrów czynszowych możliwe było ustalenie obszaru posiadłości ziemskich oraz wielkości rent, z których poszczególne zakłady czerpały środki na finansowanie swojej działalności. Przykładowo autor ustalił, że szpital św. Ducha na przełomie XV/XVI wieku otrzymywał regularnie dochody z 60 miasteczek, wsi, dóbr i klasztorów.

Na zakończenie w krótkim podrozdziale autor zajął się kwestią powołania do życia we Frankfurcie nad Menem w 1531 r. instytucjonalnej fundacji, która dostarczała środków finansowych na pomoc dla biednych, tzw. *Almosankasten*. W aneksach zamieścił wykazy kuratorów (*Pfleger*): szpitala św. Ducha z lat 1278—1531, Gutleuthofu z lat 1393—1530, szpitala p. w. Trzech Króli z lat 1352—1464 i fundacji św. Mikołaja z lat 1438—1530.

Zaletą omawianej książki jest szerokie wykorzystanie materiału archiwalnego. Książka ma bardzo przejrzysty układ, jest ładnie wydana na dobrym papierze, tekst ożywiają umiejętnie dobrane ilustracje. Odczuwa się brak indeksu osób i miejscowości.

J. Z.

Federigo Melis, *La banca pisana e le origini della banca moderna*, con introduzione di Luigi de Rosa, a cura di Marco Spalanzani, Istituto Internazionale di Storia Economica „F. Datini”. Prato. Opere sparse di Federigo Melis, Le Monnier, Firenze 1987 s. XXXV, 387.

Zbiór prac zasłużonego twórcy Międzynarodowego Instytutu Historii Gospodarczej w Prato poświęconych dziejom bankowości wart jest odnotowania z dwóch powodów. Po pierwsze — obok studiów rozsianych w trudno dostęp-

nych wydawnictwach zawiera też nie drukowane rozprawy (o rozwoju kredytu w XIII w.), stanowiąc syntezę twórczości najlepszego chyba znawcy archiwów gospodarczych Włoch północnych. Po drugie — wydanie prac Melisa poprzedzone rzeczowym wstępem L. de Røsy zbiegło się z ponownym podjęciem dyskusji na temat początków bankowości w Europie. Jak wiadomo — po okresie, w którym przeważały poglądy, iż banki wyrosły z kantorów lichwiarskich, przyszły prace R. de Roovera, F. Braudela i ich następców widzących początki tych instytucji w kantorach wymiany. Ostatnio jednak prace H. Dubois, częściowo J. G. da Silvy, podważają ten pogląd widząc w bankach instytucje, które emitowały środki płatnicze — weksle, pieniądze, obligacje. Badania Melisa przynoszą wyniki zbliżone do tego ostatniego poglądu. Zwraca on uwagę na fakt, że w drugiej połowie XIV w. banki prywatne zaczęły przekształcać się w instytucje publiczne działające na potrzeby władz miejskich czy terytorialnych. Szczególną rolę widzi przy tym w rosnącym znaczeniu czeków, stanowiących ekwiwalent środków płatniczych. Rozwój kredytu umożliwił — w warunkach niedostatku kruszcu szlachetnego — finansowanie inwestycji i prowadzenie najróżniejszych operacji przez władzę publiczną.

Jak zawsze w pracach F. Melisa, rozważania oparte są na bardzo bogatym materiale archiwalnym obszernie cytowanym, na zestawieniach ułatwiających korzystanie z wywodów autora i tekstach źródłowych pozwalających lepiej śledzić przekształcanie się form czeku i politykę kredytową gmin miejskich.

H. S.

Erling Ladewig Petersen, *Godsdrift og magtstat. Det danske ressourcensystem 1630—1730*, Historisk Institut Odense Universitet, Odense 1987, s. 213.

Najnowsza książka profesora uniwersytetu w Odense, Erlinga Ladewiga Petersena jest kontynuacją i rozszerzeniem jego dotychczasowych prac dotyczących z jednej strony dziejów gospodarczych Danii, a z drugiej gospodarczych i społecznych aspektów przemian nowożytnego państwa duńskiego. Omawiana praca ma być zarazem pomocą dla młodszych badaczy uczestniczących w realizacji ogólnoskandynawskiego projektu badawczego pod nazwą „Magtstaten i Norden”, jak również punktem wyjścia do dyskusji na konferencji historyków skandynawskich w Reykjavíku w 1987 r.

Przedmiotem rozważań autora są wzajemne uwarunkowania pomiędzy powstającym i rozbudowującym się aparatem państwowym, z jego rosnącymi potrzebami finansowymi, a strukturą i funkcjonowaniem najważniejszej gałęzi gospodarki duńskiej tego okresu, tzn. rolnictwa. Innymi słowy, Petersen stara się wyjaśnić przemiany gospodarcze i społeczne wywołane rosnącymi ciężarami nakładanymi przez państwo (reakcje finansowo-socjologiczne — wedle terminologii J. Schumpetera, używanej przez autora).

Rozważania ujęte są w czterech częściach, które z kolei dzielą się na poszczególne rozdziały. Na wstępie autor, odzegnując się od traktowania duńskiego ustroju rolnego jako maszyny ucisku i eksploatacji dzierżawców oraz przeciwstawiając się przedwczesnym generalizacjom, stawia tezę, iż stosunki między właścicielami a dzierżawcami należy rozpatrywać nie tyle w kategoriach nieustającego konfliktu, ile jako formę wzajemnego kontraktu, zawartego między nierównymi sobie stronami — zjawisko podobne do klientelizmu. W dalszych rozdzia-